

Rudar izhaja trikrat na mesec in sicer prvi, drugi in četrti četrtlet v mesecu z datumom naslednjega dne. Naročnina za celo leto 4 K, pol leta 2 K in četrt leta 1 K. Posamezne številke po 10 v.

RUDAR

Reklamacije so proste poštnine. Nefrankirana pisma se ne sprejmejo. Rokopisi se ne vračajo. Inserati po dogovoru. Uredništvo in upravnništvo je v Trbovljah (na Štajerskem).

..... Glasilo sloven skih rudarjev.

Rudarji, pripravljajte povsod dostojno proslavo prvega maja!

Pravica in oblast

Gospodujoči razredi so vedno dajali predpisanim zakonom nekako nepremagljivo moč in nedotakljivo svetost. Nekoč so bili sploh zakoni tajni. Neizobraženo ljudstvo ni smelo premišljovati o namenih in podlagi zakonov. Zakonodajni ukrepi niso danes več nikaka skrivnost, četudi so še dandanes debele knjige državnih paragrafov širokim plastem ljudstva nerazumljive.

Toda danes vemo, kako se ustvarjajo zakoni in vemo tudi, da niso zakoni nekaj večnega in nedotakljivega. Marx nas je naučil, da so zakoni ene dežele le posledica gospodarskih razmer dežele in da so tudi zakoni podvrženi razvoju proizvaja. Ako hočemo torej prevladati zakonodajo, si moramo osvojiti oblast, ki temelji na podlagi gospodarskih form. Dejanska gospodarska moč diktira zakone.

Boj avstrijskega ljudstva za volilno pravico pritrjuje temu načelu. Od leta 1873, ko si je gospodarsko ojačeno in zmagovalno meščanstvo Avstrije priborilo neposredno volilno pravico, pa do leta 1907, ko je bila uvedena splošna volilna pravica, so se bojevali ljudski sloji vzporedno eni za drugim za dosego političnega prava. Skupnemu cilju ljudstva se ni mogel gospodujoči razred upreti. Moralo se je izpremeniti zakon. Proti volilnim privilegijem kapitalizma se je dvignilo predvsem malomeščanstvo, potem kmetje in nato proletarijat.

Pod vplivom izpreminjajočih se gospodarskih razmer so se porajali razredi, ki so zahtevali izpremembo in moderniziranje volilnega zakona. Znižanje davčnega cenzusa od 20 na 10 in 8 kron, uredba splošnih kurij; in končno uvedba najširše in splošne politične pravice kaže stopnjevanje boja. Zakoni so podvrženi neprestani izpremembi.

Ali mogočnjaki in kapitalisti, ki še vedno nemoteno gospodujejo nad državnimi oblastmi in državnim gospodarstvom so si potem temeljnih državnih zakonov utrdili in zagotovili svoje razredne privilegije. Nad državno zbornico so postavili gosposko zbornico, ki odklanja ali zavrača vsako moderno, kapitalizmu škodljivo reformo. Gosposka zbornica izvršuje nekako trajno pasivno resistenco napram sklepom zbornice.

Kapitalizem si je prilastil tudi upravna državna mesta, ki imajo zakone uveljavljati in tako gospodovati ljudstvo. Se je kje videlo, da bi bil proletarec okrajni glavar, namestnik ali pa vsaj sekcijski načelnik? Moč in mesta države so si sami osvojili, bremena državne oblasti so pa zvalili na rame potrpežljivega ljudstva. Štiri petine vseh davkov plačujejo revni

sloji. Podraženje potrebščin omogočuje državna uprava. Kapitaliziralo se je celo državo. Potom državnega aparata si ustvarja kapitalizem izvrstne kupčijske pogoje.

Zakoni so takšni, kakršno je socialno in gospodarsko razmerje razredov. Zakon odgovarja interesom gospodujočega močnejšega razreda; Vsak novi razred, ki zagospoduje državo, si ustvarja lastne zakone, ki služijo le stremljenju in privilegijem tega razreda. Le pod vplivom zunanjih močnejših faktorjev se zakoni izpreminjajo v prid zagospodarjenih ljudskih slojev.

Oblast je pogoj vstvarjenju in izpreminjanju novih zakonov. Politična moč proletariata omogočuje modernejšo legislaturo. Gospodarska zavednost daje delavstvu politično moč in državni vpliv. Pod vplivom novega političnega faktorja se zakoni izpreminjajo in modernizirajo. Zakon predstavlja moč razreda, ki razpolaga z državnimi institucijami in napravami ali delavski razred, ki se neprestano in uspešno bori za gospodarsko moč in politične pravice, ki si osvaja javne institucije in jemlje gospodujočim privilegij, da smejo vstvarjati zakone, ki so le njim v prid in korist, poglobiti je zavest gospodarske zavednosti in naraščanje politične moči, da se omogoči modernejšo zakonodajo. Socialna politika in socialne institucije so plod zakonov, ki je je improvizirala razredna moč delavcev. Moč je pogoj realiziranju socialistične politike. Vstvariti in poglobiti osvobodilno moč onih, ki so obsojeni trpeti izkoriščanje in zatiranje omogočeno po zakonih gospodujočih, je naloga organizacij in glavnih ciljev našega dela in boja.

Narodnogospodarski pregled.

Praška železarska industrijska družba je letos od novega leta sem, napravila za 1.600.000 kron več čistega dobička kakor v istem času lanskega leta. Tudi prodaja premoga iz premovalnikov te družbe je poskočila za 330.000 meterskih stotov.

Avstrijski železnični in transportni zavod je leta 1912 napravil 2.020.186 kron čistega dobička.

Obratna banka je dosegla čistega dobička v skupnem znesku 4.937.826 kron.

Splošni avstrijski zemljiški kreditni zavod je napravil čistega dobička 14.961.419 kron.

Ogrska bančna in trgovska delniška družba. Čisti dobiček te družbe znaša za leto 1912 7.767.623 kron. Dividendo, ki jo bo družba izplačala, bo znašala 9 odstotkov.

Anglo-avstrijska banka je napravila čistega dobička 12.702.123 kron.

Glavni faktor pa je bil uradnik deželnega vladarja. Vse to je seveda nasprotovalo takozvanemu rimskemu pravu, ki uveljavlja zasebno lastnino.

Ti posestniki-užitkarji (Gewerki) so imenovali le paznike (»šteigerje«) in šihne mojstre, ampak tudi to le z dovoljenjem uradnika deželnega vladarja. Šihtni majster je sprejemal delavce in jih zopet odpuščal, toda le z dovoljenjem vladarjevega uradnika, rudniškega mojstra in dveh prisednikov, imenovanih od deželnega vladarja.

Stara knjiga učenjaka Agricola pravi:

Najvišji je rudniški glavar (Berghauptmann); on je tudi najvišji sodnik. Potem mu sledi rudniški mojster (Bergmeister). Ob sredah so sodbe. Ob sobotah mu morajo položiti pazniki (»štajgerji«) račune. Rudniški pisar piše listke za one, ki zahtevajo rogov, in vodi račune, ki jih sestavlja vsako četrtletje.

Paznik upravlja jame in plačuje delavce, katerih mezde določuje on sam skupno s prisednikom. Plača se ravna po tem, ali je material, ki se koplje, trd ali mehak. Če zadenejo kopači na posebno trde skale, se njihova plača zviša; plača pa zopet pade, če se pokaže mehkejša stena.

Šihtni mojster vodi delo v jami.

Nemška banka. Ta banka je nakupila čistega dobička 34.348.244 mark.

Avstrijska hipotekna banka bo od 1.219.235 kron čistega dobička izplačala dividende na vsako delnico po 22 kron, to je 11. odstotkov.

Ogrska eskomptna in menična banka je napravila 4.861.261 kron čistega dobička.

Škodove tovarne v Plzinu. Čisti dobiček te tvrdke je znašal 5.389.356 kron (za 985.228 K več kakor leta 1911.). Odpisali so 2.391.508 K. Dividende bodo izplačali po 28 K (leta 1911 24 kron). Rezervnemu skladu so dodelili 500.000 kron, tako, da je rezervni sklad dosegel že višino, kakor jo predpisujejo pravila, namreč 3.500.000 kron. Na nov račun se je preneslo 594.492 kron. Promet je znašal 70 milijonov kron in je bil dozda najvišji. Na promet pripada tudi del blaga, ki je bilo izvoženo v tujemstvo. Investicije (nove naprave) so znašale 5.3 mil. kron, od katerega zneska pripada velik del na tovarne za topove (kanone). Glede tovarne za topove na Ogrskem se pogaja uprava Škodovih tovarn skupno s Kruppovo tovarno v Essenu (Nemčija) z ogrsko vlado, ki sicer še niso končana, vendar pa se nahajajo v dobrem tiru. V ogrski tovarni bi se izgovarjali poglavitno topovi za Ogrsko in pa topovi za vojne ladje.

Poljska montanska družba. V Krakovu se je ustanovila tvrdka pod imenom »Poljska montanska družba.« Ta nova družba si je vzela za nalogo, preiskati vsa zemljišča okoli Krakova, kjer upa najti velike plasti premoga, ki jih namerava v ugodnem slučaju izkoriščati.

Nova delniška družba na Češkem. Na Češkem nameravajo šest tovarn blagovne roko-vice združiti v eno enotno delniško družbo.

Tozadevna posvetovanja so se vršila pred kratkim v hotelu »Paris« v Pragi, kjer se je sklenilo, posamezne tovarne še tekom tega leta v delniško družbo združiti. Posameznim tovarnam so se že vposlale vprašalne pole, v katerih se ima določiti cena poslopjem, strojem, sirovinam in napol izgotovljenemu blagu. Odkup tovarov se izvrši na ta način, da se bo cena do polovice posameznikom izplačala v gotovem denarju, za drugo polovico pa se izdado delnice (akcije). Da se bo delo vršilo racionalnejše, se bo v vsaki tovarni izdelovala le ena vrsta rokavic. Sedanji posestniki tovarov bodo vpoklicani v upravni svet nove delniške družbe.

Rumunska produkcija petroleja leta 1912. Produkcija petroleja na Rumunskem je tekom leta neobičajno poskočila. Mnžina pridobljenega sirovega petroleja, ki je znašala pred 10. leti le 310.000 ton (ena tona 1000 kilogramov) je od leta 1908 do leta 1912 neverjetno

LISTEK.

Rudokopstvo.

(Konec.)

Za rimskega jurista je bil začetkom 16. stoletja pogled na rudokopstvo prezanimiv.

Izkoriščevalec kake rudniške jame ni imel do nje popolne lastninske pravice, imel je le užitne pravice. To pravico pa je delil rudniški mojster, ki je bil uradnik deželnega vladarja. Kdor je prejel tak fevd, je bil »lastnik-podjetnik« (Gewerkschaft) s štirimi, pozneje z več deli. Najprej se je iz rudnika napravilo 4, potem 8, 16, 32 in končno 4×32 delov. En tak del se je imenoval kuks (iz češke besede kus, slov. kos). Neki del kusov je pripadal deželnemu vladarju. Kuksi so se pa tudi lahko prodajali. Posestnik več takih delov ali kuksov je bil podjetnik (Gewerke). Tako so nastale nekake akcijske družbe. Posestnik kuksa pa ni imel popolne lastninske pravice do svojega dela, temveč samo do čistega dobička. Ta se je med posestnike-užitkarje razdelil. Tudi stroški so se tako medsebojno razdelili. Če posestnik takega kuksa ni mogel plačati nanj spadajočega dela stroškov, je svojo pravico izgubil.

Lastniki kuksov (Gewerki) nimajo torej nič govoriti in ukazovati. Če se pri računih pokaže deficit, morajo doplačati, če se pokaže dobiček, vtaknejo denar v žep. Zato navadno ti ljudje, za katere se pravzaprav dela, ne stanujejo več v dotičnem kraju, temveč daleč proč. Mnogokrat ne poznajo niti kraja, kjer trpe zanje delavci v jami. Tako je prešla pravica do izkoriščanja rudokopov kot nekaj privilegij na trgovce, banke in itd. v daljnih mestih.

Trud in nevarnost v rudnikih hitro rasteta, ako se hoče globlje v zemljo. Z navadnim orodjem se ne pride daleč. Kjer se rudokopstvo ni rentiralo, je ostalo pri malih podjetjih. V Istri so še danes kraji, kjer se opravlja rudniško delo le pozimi, ko zmanjka dela na polju. Dobe se kraji, kjer rudokop (»Gewerke«) sam s svojo ženo in otroci koplje rudo. Drugače je bilo tam, kjer se je obetal dobiček. S težavo se je spravljalo kamenje na dan. Pokazali so se plini, ki so zaprli nadaljno pot. Grozota užigajočih plinov (»schlagende Gase«) se je pokazala. Nastopila je tudi voda in napolnila rove. Toda želja po denarju je vse te težkoče premagala. Praktiki in učenjaki so se postavili v službo rudokopstva. Razvila se je znanstvena tehnika, ki je imela vedno večje naloge pri podjarmljanju naravnih moči; iznašlo s je novo orodje, nove velike stavbe v rovih in izven njih so se omogočile.

naglo narasla. Povečalo se je od 1.147.727 na 1.806.942 ton. Ker pa je domača uporaba petroleja na Rumunskem jako malenkostna, je močno narasel izvoz, kar je imelo za posledico, da se je rumunska plačilna bilanca izdatno izboljšala.

Tudi zvišane cene petroleja so vplivale na to, da je izvozna vrednost poskočila. V zadnjih 13 letih je vrednost pridobljenega petroleja z 12.400.000 frankov v letu 1912 poskočila na 72.278.000 frankov, vrednost skupnega izvoza pa s 3.916.000 na 60.323.000 frankov.

Produkcija premoga v Avstriji v mesecu februarju 1913.

Po ravno kar izišlem uradnem izkazu o avstrijski produkciji premoga v mesecu februarju 1913 je znašala množina pridobljenega kamnitega premoga 13.084 milijonov in množina pridobljenega rjavega premoga 23.307 milijonov meterskih stotov.

Produkcija kamnitega premoga je poskočila skupno za 335.000, produkcija rjavega premoga pa za 1.355.000 meterskih stotov. V posameznih revirjih se je izkopal:

Kamniti premog:

	1913	februar napram 1912
milijonov meterskih stotov		
Ostrava-Karvin . . .	754	+059
Rosice-Oslavany . . .	038	-001
Kladno	200	-031
Plzeň	100	-004
Žaclér	036	-0004
Galicija	166	+012
Drugi premogovniki . .	012	-0004
Skupaj	1306	+034

Produkcija v čeških premogovnikih je svojo nazadovno tendenco pridržala. V Kladenskem revirju znaša zmanjšana produkcija do malega dvakrat toliko kakor v prejšnjem mesecu, namreč okroglo 311.000 meterskih stotov. Močno je narasla produkcija le v premogovnikih na Ostravskem, množina pridobljenega premoga zhaša napram lanskemu do malega 600.000 meterskih stotov. Tudi tempo produkcije rjavega premoga je nekoliko počasnejši, znaša:

Rjavi premog:

	1913	februar napram 1912
milijonov meterskih stotov		
Mostec	1579	+097
Falknov	345	+018
Wolfsegg	035	+001
Ljubno	081	-004
Vojsberg	063	-002
Trbovlje	094	+004
Istra	023	+004
Galicija	003	+0001
Ostale sudetske dežele	026	+003
Ostale planinske dežele	079	+079
Skupno	2331	+135

V obeh severovzhodnih premogovnih revirjih na Češkem je nazadovanje posebno očitno. V januarju je revir Mostec—Teplice—Kumutov prekosil lansko produkcijo, kar se tiče množine izkopenega premoga za več kakor dva milijona meterskih stotov, s čimer je dosegel ta revir rekord, med tem ko ne presega produkcija v mesecu februarju lansko leto niti en milijon meterskih stotov. Tudi produkcija Falknovskega revirja se je zmanjšala, v mesecu januarju je bila množina izkopenega premoga napram lanskemu večja za pol milijona, dočim znaša v februarju le 180.000 meterskih

stotov. Dosedanja letna produkcija na Češkem izgleda kakor sledi:

Kamniti premog:

	1913	napram 1912
milijonov meterskih stotov		
Kladno	200	-031
Plzeň	100	-004
Žaclér	036	-0004
Februar	336	-0354
Januar	385	+013
Skupno	721	-0224

Rjavi premog:

	1913	napram 1912
milijonov meterskih stotov		
Mostec	1579	+097
Falknov	345	+018
Februar	1924	+115
Januar	2133	+268
Skupno	4057	+383
Češko	4778	+3606

Produkcija kamnitega premoga je narasla za 567.125, fabrikacija briket za 46.318 in kosa za 190.871 meterskih stotov. Produkcija rjavega premoga je narasla za 355.392 in fabrikacija briket napram februarju 1912 za 31.842 meterskih stotov.

Stavkovno zavarovanje podjetnikov.

Tudi podjetniške organizacije prihajajo čimdalje bolj k prepričanju, da njih organizatorične naprave ne zadostujejo za njih delavstvu sovražne namere. Socialna skladba podjetnikov je ravnotako različna, kakor ona delavcev. Nahaja se mnogo bogatih podjetnikov pa tudi prav revnih, ravno tako kakor boljše situirani delavci in delavci, ki žive takorekoč iz roke v usta.

Kar je primoralo delavske organizacije, da so si ustvarile bojni sklad, sili tudi podjetnike, da si zbirajo sredstva za dobo boja, iz katerih izplačujejo podpore, da bojevnike dalje časa ohranijo sposobne za boj.

V raznih deželah so si podjetniške organizacije že ustvarile stavkovno zavarovalni sklad in zlasti v Nemčiji je ta naprava precej dobro izvedena. Pa tudi v Avstriji podjetniki že več let marljivo proučujejo uvedbo stavkovnega zavarovanja. To proučevanje je sedaj dovelo do praktične izvedbe. Sicer so podjetniške organizacije že več let članom plačevale podpore ob času stavke ali izpore, vendar pa v tem še ni bilo nobenega določenega sistema, ker je manjkalo trdne podlage. Da se odpravi ta pogršek, je zveza avstrijskih industrialcev ustanovila stavkovno obrambno zvezo. Ustanovni občni zbor te zveze se je vršil 1. marca t. l. Meščansko časopisje poroča o njej sledeče:

»V soboto predpoldne je bil v slavnostni dvorani industrijskega doma ustanovni občni zbor obrambne zveze združenih avstrijskih industrialcev. Predsednik komercialni svetnik Henrik Vetter je v daljšem govoru poudarjal namen te nove zveze, ki obstoji v tem, da se posledice ustavljanja dela ublaži za delodajalce in da se nje članom nudi materialno pomoč v slučaju stavke, in to po pravilih novoustanovljene zveze. Pa tudi izven stavke naj se nudi varstvo in podpora podjetnikom, ki imajo spore z delavstvom in vsled tega trpe posredno ali neposredno škodo. Nova zveza je prvi poskus oživotvorenja večje institucije v to svrhu po nemškem vzorcu. Predsednik Vetter je izrazil upanje, da se bo ta zveza čimprej uspešno razvijala in da ji bodo sledile tudi

druge strokovne in teritorialne industrijske organizacije ter za svoje člane oživotvorile enake naprave. Če se to čimprej zgodi, se bo moglo storiti nadaljne korake in te zveze združiti v glavno središče organizacije industrijskih delodajalcev v skupno celoto in v njej ustvariti vzajemno zavarovalno mesto. Številno obiskano zborovanje, ki so se ga udeležili industrialci iz raznih delov monarhije, se je po predlogu predsednika soglasno izreklo za ustanovitev zveze, kar se je izvršilo na podlagi oblastveno dovoljenih pravil.

Po nepotrebnem bi tratili čas, če bi hoteli razmotrivati ali se bo novo ustanovljena stavkovno obrambna zveza obnesla in ali se bo hitro ali počasi razvijala. Kot strokovno organizirani moramo enostavno računati z danimi dejstvi. Potreba obstoji za podjetnike in to je merodajno. Čakati, če se bo iz stavkovno varstvene zveze podjetnikov kaj razvilo, bi bila napačna taktika in bi se nad strokovnimi organizacijami delavstva kruto maščevalo.

Ne smemo pozabiti, da so si stavbinski podjetniki v Nemčiji po izpore leta 1910 zbirali obrambni zaklad v višini dveh milijonov mark. Če je že ves ta denar skupaj, nam ni znano. To pa je tudi za nas brez pomena. Glavna stvar je spoznanje podjetnikov, da brez sredstev ne morejo nič opraviti proti delavskim organizacijam. In ker ima podjetniška organizacija namen s provociranjem velikih bojov razbiti blagajne delavskih organizacij, je samo ob sebi umevno, da bo zbiranje primernega bojnega sklada podjetnikov uspešno. Opozarjati je tudi na dejstvo, da se naši podjetniki že dalje časa posebno marljivo pečajo z ustanovitvijo stavbinsko obrtne banke. Le-ta naj bi imela isti namen kakor stavkovno obrambna zveza industrialcev in obrambni sklad stavbinskih delodajalcev v Nemčiji. Stavbinsko obrtna banka pa bi poleg tega, da bi dajala podjetnikom sredstva za boj, imela še namen izvesti ustavljenje dobave gradiva, da bi s tem delavoljnim podjetnikom onemogočila delo ob času gibanja.

Iz tega je razvidno, da so podjetniki naklonjeni stavkovnemu zavarovanju. Spoznali so potrebo bojnega sklada in bodo storili vse v dosego svojega cilja. Izbran naslov za stavkovno zavarovanje je lahko različen in naj se že imenuje obrambna zveza zoper stavke, obrambni sklad, stavbinsko obrtna banka ali kakorkoli, namen je in ostane vedno isti: Organizacije podjetnikov se neprestano trudijo, da bi nakupile denar in porazile delavstvo. To moramo imeti pred očmi.

Te nakane podjetnikov morajo biti za nas nova vspodbuda, da dovajamo naši zvezni blagajni še več sredstev kot doslej. Ne smemo pozabiti, da so že dosedanja boji stali velike vsote denarja, čeravno podjetniške organizacije še niso mogle svojih članov podpirati po trdno določenih pravilih.

Ustanovitev stavkovne obrambne zveze industrialcev je vendarle nov dokaz, da se organizirani podjetniki neprestano trudijo, da svoje boje proti delavstvu napravijo uspešnejše. Preko takih dejstev ne smemo brez zanimanja preiti. Nasprotno, znati moramo iz njih kovati vrednost. Če se podjetnikom posreči svoja bojna sredstva spraviti v enako razmerje z našimi, imamo pričakovati težkih časov. Zato pa moramo s podvojeno vneto delovati na to, da naše zvezne blagajne ojačimo tako, da bomo pred podjetniki vedno za čimvečji kos naprej. Čimdalje so podjetniki s svojim bojnim skladom za našim, tem manj se nam je bati za bodočnost.

Pastor Matthiesius je v svoji knjigi »Sarepta« podal sliko nekdanjih tehničnih revolucij pri rudnikih. Znanost je stopila na površje. Teoretično izobraženi inženirji so prevzeli vodstvo rudnikov. Sedaj ko so vodili rovi pod zemljo na vse strani, se je moral porabiti kompas, ki je kazal rudokopu smer in pot. Kompas torej niso potrebovali le mornarji na širnem morju, temveč tudi nezmagljivi delavci pod zemljo. Zlasti je kompas služil tudi inženirjem pri njihovih trigonometrijskih merilih, da so mogli določiti meje posameznim rovom. Posebne priprave so se morale izumiti za pridobivanje zraka v rovih, za varnost pred vodo in užigajočimi plini.

Tu vidimo znake kapitalističnega podjetja. Na eni strani neizobražene delavce, ki so morali dati fizično moč, katera se rabi, na drugi strani pa delavce z glavo, ki so morali zadostiti znanstvenim potrebam. Nad vsemi temi delavci, uradniki, inženirji pa je stal njihov bog — kapitalist, uživajoč zgolj sad.

Seveda, nekdašnji še niso tekali inženirji v takih množinah po svetu, kakor danes. Zato so jih pa tudi bolj cenili. Omenjeni Matthiesius pravi v svojih pridigah, naj se te čudežne ljudi časti, ker delajo z resnico in po svojem znanju nadkriljujejo druge ljudi.

Vidimo torej, da je že v začetku 16. stoletja stopila prvič pri rudokopstvu veda v službo produkcije. Stare navade so propadle, storo, eno-

stavno delo se je umaknilo metod., znanstv. raziskavi kot pravemu revolucionarnemu faktorju, katerega namen je neprestano izpreminjevanje produkcije, iznajdbe vedno navih in boljših instrumentov, ki zahtevajo manj stroškov in manj človeškega dela. To vse so znaki moderne veleindustrije. Gotovo je, da se je v večjih rudnikih že v 16. stoletju nehala rokodelsko delo. Posamezni delavec je izgubil iz vida ves komplicirani organizem, ki je zahteval vedno več in tehnično boljše izobraženih ljudi.

Vsled tega pa je posamezni proletarec izgubil tudi vsako upanje, da postane kdaj sam-svoj. Bil je obsojen ostati celo življenje podrejen delavec. Pa saj niti manjši kapitalisti niso mogli postati samostojni gospodarji rudnika.

Geološka veda se je tiste čase nahajala šele v začetku svojega razvitka. Posledek je bil ta, da je bilo rudokopstvo še bolj kot danes podobno hazardni igri. Dobiček posameznih rovov se je naglo izpreminjal. Dostikrat so se celo veliki rudniki morali opustiti, ker niso donášali nobene koristi. Ponovili so se šele čez dolgo časa z boljšo srečo.

V 10. stoletju so se otvorili srebrni rudniki v Goslarju. Prvo stoletje je prineslo bogato žetev; potem pa je rudnik zaspal. Šele v 12. stoletju se je ponovilo delo. Zopet pa se je rudnik ustavil v 14. stoletju in se je delo ponovilo šele

1419 l. Takih slučajev je veliko. Seveda se je naglo menjal tudi čisti dobiček. En primer!

V Schneebergu se je v aktivnih cehah razdelil med akcionarje naslednji dobiček po odbitku obratnih stroškov:

Leto	Mark finega srebra.
1511	6.192
1512	59.340
1514	8.127
1517	25.324
1519	6.779
1521	—774
1524	—253
1525	2.515

Koliko pa se je v pasivnih cehah doplačalo, se niti ne ve. Umevno je tedaj, da je pri takih razmerah lahko mali kapitalist čez noč bil berač, in da se je torej mogel vzdržati le veliki kapitalist. Ta je inel kljub vsej nesigurnosti lep povprečni dobiček. Da pa se ta povprečni dobiček napravi za stalnega, je zopet morala priti znanost na pomoč. Samo razvoj geološke vede je lahko pomagal.

Agricola pripoveduje, da se je takoj pojavil kje kak knez ali pa kakšna višja oblast, če se je pokazalo, da se dajo dobiti iz kakega prej neproduktivnega rova večje množine rude. Samolastno je bil odstranjen prvotni lastnik. Ni čuda, da je bilo rudokopstvo pri teh razmerah tako raz-

Revirna konferenca,

ki bi se bila imela vršiti dne 2. marca t. l., se vrši definitivno dne 20. aprila 1913 v Trbovljah v „Delavskem domu“ in se prične točno ob pol 10. uri dopoldne.

Zastopstvo na konferenci kakor tudi dnevni red ostane tako kakor je bilo objavljeno v 4. številki „Rudarja“ z dne 7. februarja 1913. Delegatje, ki so bili za konferenco določeni in so se tudi že zglasili, naj skušajo, da bodo v nedeljo dne 20. aprila 1913 ob 9. uri v „Delavskem domu“ v Trbovljah.

Za revirni odbor

Iv. Tokan.

Uporaba materiala v avstrijskem rudništvu v letu 1911.

Ne gre tukaj za uporabo materiala v premogovnikih za kamniti in rjavi premog, za rudnike, v katerih kopljejo železno, svinčeno, cinkovo in bakreno rudo, temveč za ostale rudniške produkte, ki jih uradna statistika o rudniški produkciji navaja pod naslovom: »Uporaba materiala v ostalem rudništvu.«

Kot taka rudniška produkcija pride v poštev:

V rudniškouradnem okraju Praga 241.413 meterskih stotov srebrne rude in 200 meterskih stotov antimonove rude. V rudniškouradnem okraju Falknov 9000 meterskih stotov cinkove rude in 9004 meterskih stotov žvepljene rude. V rudniškouradnem okraju Elbogen 58 meterskih stotov uranske rude (uran, siva krhka kovina), 90 meterskih stotov cinove rude in 46 meterskih stotov Wolframske rude. V rudniško uradnem okraju Kutna hora 296.470 meterskih stotov zlate rude, 4000 met. stot. grafitu in 15 meterskih stotov srebrne rude. V rudniškouradnem okraju Budejovice 184.978 met. stot. grafitu. V rudniško-uradnem okraju Sv. Hipolit 10.568 met. stot. grafitu. V Brnu 100.124 met. stotov grafitu. V rudniško-uradnem okraju Kacyka 106.257 meterskih stotov žvepljene rude.

V rudniškouradnem okraju Ljubno 41.621 met. stot. žvepljene rude in 116.323 met. stot. grafitu. V rudniško-uradnem okraju Hall 2500 antimonove in 13.951 met. stot. asfaltne kamna. Končno v rudniško-uradnem okraju Zader 20 met. stotov živosrebrne rude.

Cene posameznim vrstam rude so na prostoru oziroma v kraju, kjer se jih koplje v državnem promeru za meterski stot sledeče:

zlata ruda 2 kroni,
srebrna ruda 16 K 97 vin.,
živosrebrna ruda 2 K 39 vin.,
cinova ruda 8 K 37 vin.,
uranova ruda 1462 K 32 vin.,
antimonova ruda 1 K 87 vin.,
Wolfram ruda 174 K 54 vin.,
žvepljena ruda 1 K 39 vin.,
manganova ruda 1 K 10 vin.,
grafit 3 K 94 vin. in
asfaltni kamen 4 K 47 vin.

Cene uporabljenim materialom so v posameznih rudniško-uradnih okrajih različne in znašajo pri meterskem stotu pridobljenih rudniških produktov v promeru kakor sledi:

kričano, kakor je n. pr. dandanes razkričana borza.

Stvari so se tako razvile, da sta odslej pri rudokopstvu mogla živeti le veliki kapitalist in proletarec.

V isti meri, kakor so nekdanji združniki postali kapitalistični podjetniki (Gewerki), v tej meri so postajali njihovi nekdanji hlapci — mezdni delavci. Sedaj niso delali več skupaj z gospodarjem, kakor na priliko še danes opazamo na trdnih kmetijah gospodarja in hlapca pri eni mizi. To staro patriarhalno razmerje je pri rudokopstvu kmalu nehalo. Dostikrat kopači niso poznali svojega gospodarja, za katerega so delo opravljali, morebiti bogatega trgovca v daljnem mestu, ki ni imel o rudokopstvu najmanjšega pojma.

Z današnjimi razmerami primerjan ni bil položaj rudarjev-delavcev v začetku 16. stoletja neugoden. Agricola pripoveduje, da je vsak šiht trajal 7 ur. Prvi šiht se je pričel navadno ob 4. uri zjutraj in se končal ob 11. uri dopoldne. Drugi šiht je trajal od 12. ure do 7. ure zvečer. Ponočni šihiti so bili dovoljeni le v slučajih izredne sile in potrebe. Trajali so od 8. zvečer do 3. ure zjutraj. Nekateri »rudniški redi« sve- dočijo, da noben rudar ni smel iti dvakrat zaporedoma na delo, ker bi od težkega in trdega dela postal pretruden. Nedelje in prazniki so se

Okraj rudniškega urada	Na meterski stot rude je odpadlo v vinarjih						skupno vinarjev
	les	železo in jeklo	razstreliva	vzglata	olje in mazila	v podstavljeni kurtava	
Praga	484	111	254	51	181	183	2087
Falknov	372	211	10	35	22	32	683
Elbogen	119144	69175	51082	10103	24407	115644	389556
Teplice	2901	872	1196	171	04	1036	6183
Kutna hora	163	118	98	14	04	303	656
Budejovice	265	172	24	03	18	259	743
Sv. Hipolit	170	43	05	02	28	—	249
Brno	325	250	28	05	75	264	950
Kežika	27	04	43	06	47	01	131
Ljubno	217	66	38	07	31	56	418
Hall	1134	876	993	152	412	1486	4995
Zader	8500	2450	33250	6066	14850	—	65055

Vsled skupaj zmetanih stroškov za materialije gori navedenih rudniških produktov postaja celotna uradna statistika v promeru pri meterskem stotu precej nezanesljiva, kar ji jemlje skoro vso vrednost.

K nekaterim številkam, ki so posebno očitne, hočemo še dodati: V rudniško-uradnem okraju Praga, kjer se je pridobilo 200 meterskih stotov antimonove rude, se je to rudo pridobilo poleg srebrne in svinčene rude le kot prostorski produkt, vendar pa je meterski stot antimonove rude v rudniško-uradnem okraju zaznamovana za 3 K 38 vin. višje nad državnim promerom. V rudniško-uradnem okraju Elbogen se je 57.8 met. stot. uranove rude z 90 met. stoti cinove rude in 46 met. stoti wolframove rude, kar skupaj zmetalo. Meterski stot cinove rude se tamkaj zaznamuje s 149 kronami 69 vin., to je za 141 K 32 v nad državnim promerom nasprotno se je meterski stot wolframove rude zaznamovalo s 150 K 75 vin., to je za 23 K 79 vin. pod državnim promerom. Toda v promeru se za vse te vrste rud zaznamuje uporabo materiala 389 kron in 55.6 vin. pri vsakem met. stotu.

V rudniško-uradnem okraju Brno, kjer se je kakor v rudniško-uradnem okraju Budejovice kopalo kar se tiče posebne vrste rude le grafit, so stroški za materialije za vsak meterski stot pridobljenega grafitu zaznamovani 20.7 vin. višje kakor v rudniško-uradnem okraju Budejovice. Za to pa je bila tudi prodajna cena v rudniško-uradnem okraju brnskem pri met. stotu za 2 K 94 vin. višja kakor v budejoviškem. V rudniško-uradnih okrajih Hall in Zader, koder se je po izkazu kopalo

praznovali. Tudi sobota se je praznovala in sicer zaradi tega, da so si mogli rudarji nabaviti potrebščin za čez teden. Delavni čas je znašal tedensko 35 ur — če pa je bil med tednom praznik, še manj. Praznikov pa v tedanjih časih ni primanjkovalo. V mnogih rudnikih so bili šihiti še krajši. Tako je n. pr. iz »Zeitschrift für Bergrecht« l. 1871 razvidno, da so bili v Kutni gori in na Harzu 6urni delavniki ali šihiti.

Kakšne so bile tedanje rudniške mezde ni znano. Če pa pomislimo, da so bili v srednjem veku rudarji nekakšna aristokracija med delavskim ljudstvom, da je bil gmotni položaj delavskega ljudstva v začetku 16. stol. boljši, nego je danes, lahko sklepamo, da so bile mezdne razmere rudarjev vsaj relativno boljše, nego so dandanes.

Povedali smo že, da se je v 16. stoletju začela delitev dela pri rudokopstvu, da so se ločili delavci, ki so delali s svojo telesno močjo, in delavci, ki so delali z umom (inženjerji). Navadni delavci so izgubili vsled te delitve na ugledu in na plači. Oni so se lažje nadomeščali, ker se jim ni bilo treba toliko učiti. To je bil poglavitni vzrok poslabšanja gmotnih razmer rudniškega delavstva.

Eden je kopal, drugi pral, tretji topil, četrti je zidal ali tesal. En sam ni znal vsega. Kmalu pa so začeli pri delu uporabljati tudi ženske. Naposled tudi otroke. Kmalu je vsakdo lahko

antimon in živosrebrno rudo kakor tudi asfaltni kamen, se je te rudniške produkte pridobilo le pri delih, ki so bili potrebni za vzdrževanje jam.

Mučeniki.

Razdiralcu slava, stavitelju preziranje in zaničevanje! Če koraka po cesti krdelo vojakov z bobni in trobentami, tedaj vam utriplje srce in vaša duša zavriska. Ako pa srečate krdelo delavcev, se obrnete brezbržno v stran. Krdelo vojakov, odhajajočih na vojsko. Krdelo delavcev, ki gredo v stavko. Prvi ogrožujejo svobodo, slednji se zanj bori. Vojak s svojo puško je slavljen, delavec s svojim orodjem je hudo-delec.

Z grozo zrete na bojišče. Ali ne gledate z enako grozo na podzemeljske rove? Tu je pošten boj brez sovražnika, brez moritve. Boj s pečino. Tu ne grabi za orožje brat zoper brata. In vendar, tudi ta boj zahteva žrtev. Vi pa gledate površno in brez misli, zrete dolj v podzemeljsko globino in vaša srca se ne zganejo. Obračate se na cesto, pa srečate bataljon vojakov in ogenj bojnega razpoloženja zaplami v vas. Ali ste ob pamet? Mož, ki umori svojega bližnjika, je junak. Mož, ki vzdržuje njegovo življenje, je suženj.

Vojak ubija. Vi penzionirate njegove rane, njegovo smrt. Čim več je ubijal, čim izdatnejši je bil njegov rop, temvečja pokojnina, tem sijajnejše proslavljanje. Delavec ohranjuje. Vi preklinjate njegove rane, njegovo smrt prezirate. Njegovi družini ni pokojnine; zanj je beraška palica. Vi solnite svoje vojake. Delavce svoje skrivate v senci. Pa vendar bi morali baš pred možmi dela sneti klobuk, metriti jih s spoštovanjem; videti bi morali bleščeči sijaj, ki v resnici žari iz njih umazanih rok in obleke.

Ti mučeniki so resnični mučeniki. Ničesar nimajo pričakovati za svoje mučeništvo, ne dostojnih plač in ne prijazne besede od delodajalca. To je trpljenje, o katerem zgodovina molči, samozadovoljno trpljenje, ki ne prejema nobenih častnih priznanj. Vojakovodja pa se zopet pojavlja v salonih in v parlamentih, z grbi in redovi. Delavec pa hiti po najkrajši in najtemnejši bližnji v pozabljenje.

Nekateri možje umirajo, da vi živite; eni na morišču, eni na križu, eni na bojiščih, eni v rovih. Zakaj naj bo rov manj posvečen kot križ. Pod skalo zmečkan leži delavec. Pobrli so ga. Njegovo obličje je blede, pa zadovoljno. Vaše orjaško mesto ne bo ustavilo svojih grmečih korakov, da si ogleda njegov neznani obraz. Pa vendar je ta neznanelec otel naše mesto. Da ga ni bilo, bi bilo vaše mesto morda razdejano. Vse delavstvo leži pogaženo v tem truplu brez žitja. Pridite ven iz svojih cerkva vi vsi, in molite! Ostavite svojo vero! Tu je vere dovolj, tu molite! Tu je vere dovolj!

Dopisi.

Trbovlje. Iz vrst rudarjev smo prejeli sledeče: »Mož, ki je podoben puranu, če vidi rdečo barvo.« Naš med rudarskim delavstvom priljubljeni list »Rudar« je že marsikaterega dolgojezičnega izmed črne garde okrtal in prav je imel. Med klerikalci v Trbovljah, kar jih je še, je pač nekaj individuev, katerim nesramnost naravnost z jezika kaplja. Od teh fantaziranih zakrknjencev bi človek pričakoval vsaj vednje, kakršno se človeku spodobi, toda vrezal bi se tisti, ki bi mislil, da naši klerikalci sploh še človeško čutijo. Najostudnejše laži, najgnusnejša obrekovanja posebno o nas socialistih je njihovo

opravljal kakršnokoli delo pri rudniku. Nikoli ni zmanjkalo ljudi, ki bi se posvetili temu poklicu. Na boben prišli kmetje in mestni proletarci so trumoma prihajali k rudniku. Teh ljudi posebno ni primanjkovalo na Saškem, Češkem, Solnograškem, Tirolskem itd. To ljudsko preseljevanje je bilo ravno tako veliko, kakor pozneje ono od leta 1849 dalje v »zlato« Kalifornijo. Tudi Lutrov oče je bil rudar, popreje kmet. Ko se je leta 1516 začel rudokop v Joakimovi dolini (Joachimstal), je prišlo skupaj 8000 rudarjev.

Ker je bilo proletarcev vedno dovolj, so padale tudi mezde.

Rudarji so iz prejšnjih časov ohranili marsikaj, kar so mestni rokodelci že davno izgubili. Nekaj stare tradicije še živi. Kljub vsemu pa so izgubili svoje nekdanje predprave. Danes so fizični in duševni delavci pri rudokopstvu proletarci, služeči velikemu kapitalu. Naravno, da je boj med njimi in kapitalom na dnevnem redu.

Socialistiška misel pri njih je naravna posledica razvoja njihovega produktivnega dela. In nikjer ni tako živa misel, da se imajo rudniki in njihovi obrati podružabiti (podržaviti), kakor ravno pri rudarjih. Ta zahteva pa je tudi razumljiva in močno prija ideji o državnem gospodarstvu. Na tisoče drugih industrij temelji in je odvisnih od produkcije rude te ali one vrste.

edino orožje proti nam. Zdi se kakor bi imeli ti ljudje v svojem društvenem domu poleg pokopališča uvedeno šolo, v kateri se uče svoje bližnje obrekovati. Tu imamo na primer nekega možiceljna, ki sliši na ime Stražar Peter, ki stoji tudi v vrstah trboveljske čukarije. Temu človeku ne da žilica miru, da ne bi se ob vsaki priliki obdregnil ob nas socialiste, kaj in česar hoče Stražar od nas imeti, menda sam ne ve. V njem ne tiči poleg groznega sovraštva do nas, nič drugega kakor velik porcijon neumnosti, vrhu tega ga kinči neznanska neumnost. Že njegovi izrazi kakor na primer »kolikor demokratov, toliko hudičev in kdor s temi rudečimi hudiči drži, je nič vreden človek« so sicer velikanska oslarija, ampak drastičen dokaz so o duševnem uboštvi tega klerikalnega junaka. To revše psuje svoje tovariše, ki so se že povzdignili nad klerikalno hinavstvo, kakor sraka, da pa ima delavstvo, ki se ga smatra za objekt kapitalističnega izkoriščanja, popolnoma druge naloge, o tem ta junak žalostne postave seveda niti pojma nima. Toda ne samo neumnost tiči v teh ljudeh, poglavitna njihova krepost je zlobnost in hudobija, da, naravnost hijenski instinkt tiči v njih, kar je seveda vse sad klerikalne vzgoje in naziranja. Ljudje Stražarjeve vrste niti že mrtvih ne puste pri miru, ako niso tako črne duše kakor jo imajo sami. V dokaz zverinske narave Stražarjeve črne garde naj navedemo le en slučaj. Ko se je nedavno vršil impozanten pogreb nekega sodruha, so hitele delavske žene, v kolikor se niso mogle same pogreba udeležiti, iz stanovanj na prostore, od koder je bilo mogoče pogreb gledati. Med žene in otroke se je pomešala tudi Stražarjeva »boljša polovica«, ki je vsa razvneta skušala žene odganjati, češ »domov bež, kaj boš gledala tistega rdečega hudiča! To pač jasno dokazuje, da je klerikalizem to ubogo paro popolnoma poživil. Le čuditi se je premišljenosti drugih ljudi, da niso ženske za njeno sirovaštvo na mestu kaznovali. Kaj je že učil Kristus? »odpuščaj svojim sovražnikom«, »moli za svoje nasprotnike« itd., kam so zašli današnji klerikalci, ki so vse te lepe nauke pogazili v blato in namesto njih zasejali med ljudi strupeno sovraštvo, nam ta slučaj pač jasno kaže. Toda dobro in prav je tako, vsaj delavci sprevidijo, kam klerikalni nauki vodijo, propalost, zlobnost, hudobija in črno sovraštvo, ki ga klerikalci širijo, nam opravičuje trditev, da bi moralo biti vsakega poštenega delavca sram, biti pristaš te strupene črne zalege.

»Duhovitemu« Stražarju in njegovi »nežni« polovici pasvetujemo, naj svoje zlobne jezike nekoliko brzdata, ker bi se v nje utegnili sama ugrizniti, kar bi ju najbrže tudi bolelo.

Črno. Že večkrat smo opozarjali tukajšnje rudarje, da bo čim dalje tem slabše, ako se ne bodo pravočasno združili v svrhu obrambe svojih pravic, in pa za odpor proti raznovrstnim nakanam, s katerimi se skuša rudarje kakor vse drugo v rudniških podjetjih vposleno delavstvo pritiskati in izkoriščati. Ne samo, da se dandanes tukajšnje delavstvo od vsakogar, ki ima le količjak kakšno saržo kakor za stavo šikanira in preganja, temveč skuša poslabšati v prvi vrsti celotne delovne razmere, v kolikor še to gre. Tako delajo na primer v žerjavski topilnici (Pitzoien) delavci po 12 ur na dan, na mestu nedeliskega počitka pa delajo kar po 18 ur skupaj. Ni čuda, da pri naporu delu delavci kar omagajo. Zgodilo se je že, da so se v enem dnevu kar štirje delavci vsled izčrpanih moči zgrudili, dva izmed njih so morali prepeljati naravnost v bolnico. Celo neki predelavec, ki mu pravijo »priflikač« se je tako silil, da se je onemogel zgrudil in zbolel tako, da morda niti več okrevat ne bo. Kaj bo počela njegova številna družina, je seveda drugo vprašanje. V tej topilnici (šmelcu) vladajo v splošnem take razmere, da je groza misliti nanje, pri vsem tem se še delavcem plače utrjava navzlic temu, da se zahteva od delavcev čim dalje temveč dela.

Seveda se ne sme pozabiti, da so prizadeti delavci tem razmeram v največji meri sami krivi. Kakor so si postlali tako sedaj ležijo. Brezbrižnost in lehkomišelnost teh delavcev napram strokovni organizaciji se nad temi reveži sedaj kruto maščuje. Dosedaj so se izogibali našim shodom, proti katerim so še vselej naravnost agitirali, tudi to se kakor sedaj kaže, nad njimi maščuje. Ni naš namen, da bi jim sedaj v nesreči morda kaj predbacivali, ker pa morajo take razmere, vsled katerih delavstvo tako neznosno trpi, boleti vsakega poštenega delavca, naj zadostuje dotičnikom prijateljski opomin v tej smeri, da končno s svojo mlačnostjo prenehajo, kajti če hočete samim sebi in svojim družinam kaj koristnega storiti, tedaj se ne šulite v nobena taka društva, ki imajo skoz in skoz špiarski značaj, v katerih delavci nimajo absolutno ničesar za iskati, kjer igra delavec le žalostno figuro, temveč vaše mesto med delavci je v delavski organizaciji, ki so si jo delavci vstvarili za to, da z njeno pomočjo pridobe sebi in svojem toliko kruha, kolikor se ga za po-

šteno življenje in za težko delo potrebuje. Ako ne bodo ti tovariši vpoštevali našega svarilnega glasu, tedaj se jim zna pripetiti, da jim bo še po hrbtu žvižgal bič.

Zahtevajte v vseh rudarskih krajih v vseh gostilnah, Rudarja in „Zarjo“!

Razne vesti.

C. kr. rudniška oblast proti zakonu. V državnem rudniku »Hedvig« v Seestadlu očitno vidno zakon o deveturnem delu ne velja. Tam je dovoljeno, da delavci gredo pol ure pred določenim časom na šilt. Ko je delegat rudarske zadruga Pfeil nekega delavca svaril predčasne hoje na šilt, ga je zaradi tega nadinženir Titz iz dela odpustil in je rudniški urad v Komutovu to šikano potrdil! Ali ne bi hotel sekijski šef Homan opozoriti rudniške oblasti, da veljajo obstoječi zakoni tudi za državne rudnike, ter da ni noben zločin, če delegat rudarske zadruga opozori svoje sodelavce na določbe zakona, temveč da je le izpolnjevanje dolžnosti?

Na poti do trusta. Gospod Viljem Kestranek, generalni ravnatelj železarske industrijske družbe v Pragi je bil dne 1. aprila 1913 izvoljen za predsednika upravnega sveta Alpinske montanske družbe. S tem je že zdavnaj vresničeni razvoj dosegel svoj zunanji zaključek, kajti že sedaj se je veliko število delnic Alpinske montanske družbe nahajal deloma v posesti železarske industrijske družbe v Pragi, deloma v rokah njenih veledelečarjev, upravnih svetnikov in ravnateljev. Sedaj se je tudi na zunanjo očitno pokazalo, da se nahaja štajerska in češka železarska industrija združena v enih in istih rokah. Ta železarski kartelni več samo navadni kartel, temveč se nahaja združitve velikih, železni trg obvladujočih podjetij v enotno velikansko podjetje.

Posledice v gospodarstvu vsled vojne. V avstrijskem državnem zboru je finančni minister tarna, češ avstrijsko narodno gospodarstvo je vsled vojne na Balkanu utrpelo veliko škodo, ki postaja čim dalje večja. Prizadeti so krogi vseh panog industrije, ki so bili pri izvozu na Balkan soudeleženi. Eksport (izvoz) je prenehal tako naglo, da so morali že na potu nahajajoče se železniške vozove vračati. Vsled dekretiranja moratorija v vojskujočih se državah izvzemši Turčije, je postalo izterjavanje zaostankov (dolgov) za dalje časa nemogoče. Trpela je in trpi vsled teh razmer največ tekstilna, posebno industrija za pavlato blago (pod besedo »tekstilna industrija« se razume tovarne, v katerih se izdeluje iz prediva blago za obleko, perilo itd.) V nekaterih podjetjih se je moralo produkcijo (izdelovanje) znatno omejiti. Vrhutega so prizadete tudi vse postranske in pomožne industrije. Razmere na Balkanu pa so tudi v celoti vstvarile splošen negotov položaj, ki je imel v prvi vrsti posledico, da se je tudi konsum (kupovanje) doma znatno omejil, kar je povzročilo, da so z malimi izjemami tudi vse ostale industrijske panoge trpele in trpe občutno škodo. Še hujše je bilo narodno gospodarstvo prizadeto vsled številnega nedvomno pretiranega odpovedovanja že dovoljenih kreditov (posojil) kakor tudi vsled sistiranja dovoljevanja novih kreditov, kar je povzročilo, da se je napetost na denarnem in kreditnem trgu še poostрила. Največjo nevarnost je tvorilo nenadno, v nekaterih krajih naravnost razburljivo dviganje hranilnih vlog iz hranilnic. Zahyali se je baje storjenim tozadevnim korakom, da ni noben denarni zavod prišel vsled izplačevanja v težave, ki po navadi iz takega položaja izvirajo, dasi so zavzeli izplačevanja hranilnih vlog naravnost nepričakovan obseg.

V Avstriji pripravljajo zakon glede pijančevanja že kakih deset let. V Avstriji se potroši precej milijonov za militarizem in se zapušča državljanje do propada v alkoholizmu in degeneraciji. Nekaj milijonov se seveda tudi podari »šnopsarskim« grofom in baronom. Na Švedskem n. pr. pa, vlada podpira abstinenčne institucije, ter vzgaja svoje državljanje, kakor se spodobi državnikom, ki vladajo v dvajsetem stoletju.

Socialistično časopisje v Nemčiji. Organizirani delavci v Nemčiji imajo 89 socialističnih dnevnikov, naročnikov imajo ti listi poldrug milijon, čitateljev pa okoli štirih milijonov. Leta 1890 je bilo le 19 socialističnih dnevnikov, leta 1903 že 54, 1905 je naraslo število dnevnikov na 65, 1910 na 74 in v letu 1912 na 89. »Vorwärts«, centralni organ nemške soc. dem. stranke se tiska vsak dan po 200.000 iztisov. Po

zadnjem letnem obračunu je imel list »Vorwärts« toliko prebitka da je strankini bagajni podelil 370.000 kron.

Nekoliko besed o čitanju. Neki pregovor pravi: Povej mi, kaj čitaš, in jaz ti povem, kdo si. Ta pregovor vsebuje veliko resnice. Resnica je, da delavstvo premalo čita, se premalo briga za izobrazbo. Na drugi strani pa imamo zopet take, ki sicer mnogo čitajo ali ne vprašajte kakšne stvari. Čita se kake Robinsonade, Repoštev, Slamoštev, namišljene, dolgovozne a rafinirano pretresljive romane kakor Grofica Beračica in podobne. Nekateri zopet čitajo časopise, seveda meščanske; to so časopisi kakršne pišejo duhovna in posvetna gospoda — frakarija. Ravno to pa na namesto izobrazbe le še bolj poneumni delavstvo.

Delavec bi moral čitati le delavski časopis, in dobre poučne knjige iz delavskih organizacij. Izobrazba je podlaga do višje človečanske kulture. Koliko ljudi je zapeljanih po slabih romanih, ki opisujejo strastno zavite dogodke s presemetljivimi pripetijami. Koliko je delavcev, ki se puste zapeljati od meščanskih nacionalističnih ali klerikalnih listov. In vendar je meščanskim političarjem toliko narodnost kakor vera le političen »kšeft«. Ne le samo materialno se oslepri delavstvo, temveč tudi politično, duševno in moralno.

Ravno zaraditega pa je potrebno, da podpira in čita vsak zavedni delavec delavski časopis »Zarjo« ter agitira za list povsod.

Naj imajo naši narodnjakarji in klerikalni irakarji svoje liste; mi delavci pa čitajmo svoje. Zatorej proč z meščanskimi listi.

Nobena kapljica

ne koristi tako želođu,
kot pristni želođni liker

Blizu in daleč
Vse ga pozna,
Kdor ga ima,
Ima zdravje doma!

**Zahtevajte pristni „FLORIAN“
Zavračajte ponaredbe!**

Naslov za naročila: „FLORIAN“, Ljubljana.

Postavno varovano.

Antonin Mertlik v Úpice (Češko)

razpošilja po povzetju vsake vrste platno, volneno blago za razne hišne potrebe po želji 30 do 40 metrov komad za 15 do 20 kron. Zahtevajte vzorce in cenik.

I. Jax & sin
Ljubljana
Dunajska cesta št. 17

priporoča svojo
bogato zalogo

šivalnih strojev

za rodbino in obrt.

Pisalni stroji „Adler“.
Vozna kolesa.
Ceniki zastonj in franko.